

DALIA MARIJA STANČIENĖ

Klaipėdos universitetas

HANSO JONO SOCIALINĖ ETIKA: ATSAKOMYBĖS PRINCIPAS

Social Ethics of Hans Jonas: the responsibility principle

SUMMARY

The article discusses the ethics of responsibility by Hans Jonas which is characterized by the author as a *draft for the ethics of technological civilization*. The responsibility ethics is supposed to be a synthesis of philosophy, theology, science and metaphysics. The slogan – *Humankind has to survive!* – is its imperative. Contemporary civilization, marked by the syndrome of technology, grants the mastery for *homo faber*. He is free of manipulating with external objects as well as with the inside structure of *homo sapiens*. The interference of *homo faber* into human nature deprives morality off its universality and autonomy. Progress of technology devaluates nature and causes nihilism and vacuum in place of morality. These factors urged Jonas to choose responsibility as the first principle of new ethics; responsibility which encompass not only human beings but also science, technology, and nature. He underlined the personal moral responsibility of scientist for the practical implementation of his discoveries and inventions. According to Jonas, the new ethics is not a science of morality; it is an instruction of giving future to humankind.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama Hanso Jono atsakomybės etika, kurią autorius apibūdina kaip *etikos apmatus technologinei civilizacijai*. Atsakomybės etika yra sintetinis derinys, jungiantis filosofinius, teologinius, mokslinius ir metafizinius aspektus. Naujosios etikos pagrindinis motyvas yra egzistencinis, jis apibrėžtas ontiniu principu – *žmonija turi būti*. Šiuolaikinė civilizacija, paženklinta technologiniu sindromu, atskleidžia *homo faber* viešpatavimą išoriniam objektui ir jo triumfą vidinei *homo sapiens* struktūrai. *Gamintojo* įsikišimas į žmogaus prigimtį iškreipia žmogiškosios laisvės principą, ir moralė praranda universalumą bei autonomiškumą. Technologijų progresas panaikina gamtos, kaip vertybės sampratą, iššaukia moralinį nihilizmą ir etinį *vakuumą*. Šie faktoriai paskatino Joną naujojoje etikoje pirmuoju principu pasirinkti *atsakomybę* ir jos objektui priskirti ne tik patį žmogų, bet ir jo santykį su mokslu, technika ir gamta. Analizuodamas mokslo ir moralės santykį, jis teigė, jog už įdiegtų mokslinių rezultatų pasekmes mokslininkas turi prisiimti asmeninę atsakomybę. Naujoji etika, Jono teigimu, nebėra mokslas apie dorovę, ji yra į ateitį žmogaus gyvenimą integruojantis faktorius.

RAKTAŽODŽIAI: Hansas Jonas, civilizacija, etika, būtis, atsakomybė, baimė, nihilizmas.

KEY WORDS: Hansas Jonas, civilization, ethics, being, responsibility, fear, nihilism.

IVADAS

Edmundo Husserlio, Martino Heideggerio ir Rudolfo Bultmanno mokinys Hansas Jonas (1903–1993) savo filosofines studijas pradėjo gilindamasis į gnosticizmo teoriją. 1930 m. apginta filosofijos daktaro disertacija (vadovai: Heideggeris, Bultmanas) buvo skirta gnozės fenomenui ir jo apraiškoms atskleisti.

1933 m., atėjus Hitleriui į valdžią, Jonas emigravo į Angliją ir 1934 m. išleido pirmąjį savo darbą *Gnostika ir vėlyvosios antikos dvasia*, I-oji dalis. II-ąją dalį autorius publikavo po II-jo pasaulinio karo 1954 m., o trečioji dalis pasirodė po jo mirties – 1993 m. Gnosticizmą, pasak Jono, pagimdė nostalgija kitokiam, geresniam ir šviesesniam pasauliui, praradus tikėjimą Kūrėjo malone. Šią teoriją, kaip ankstyvosios krikščionybės laikotarpio reiškinį, Jonas prilygino egzistencializmo ar filosofinio nihilizmo raiškai XX a. Jam rūpėjo išsiaiškinti, ar vis dėlto egzistencializmo ir filosofinio nihilizmo šaknys neglūdi vėlyvosios antikos gnozėje. Tenka pažymėti, kad Jonui, kaip klasikinės vokiečių filosofijos atstovui, įtakos turėjo ir anglosaksiškas empirizmas. Spręsdamas šiuolaikinėje vi-

suomenėje kylančias etines problemas, jis filosofijos istorijos ir metafizinių būties klausimų analizę pakeitė atskirų mokslų, būtent, biologijos ir medicinos studijomis.

Intensyvus ir įspūdingas buvo filosofo visuomeninis gyvenimas: 1935 m. jis palieka Angliją ir išvyksta gyventi į Palestina. 1938/39 m. dirba docentu Žydų universitete Jeruzalėje, 1940–1945 m. dalyvauja II-jame pasauliniame kare kaip britų armijos savanoris. Pasibaigus karui, 1946 m. grįžo dirbti į Žydų universitetą Jeruzalėje. 1948 m. dalyvavo arabų-žydų kare. Kario patirtis, jo paties žodžiais tariant, padėjo naujai suvokti, išgyventi ir traktuoti kūniškumą, kurio, pasak Jono, trūko Husserliui ir Heideggeriui. 1949 m. jis persikėlė į Kanadą ir užėmė profesoriaus pareigas Monrealio McGillo universitete. 1955 m. atvyko į JAV ir apsigyveno Niujorke. Iki išėjimo į pensiją (1976 m.) dirbo Niujorko Naujojoje socialinių tyrimų mokykloje profesoriumi kartu su filosofe Hannah Arendt. 1979 m. Jonas publikavo garsųjį darbą *Atsakomybės principas*, kurį apibūdino kaip *etikos metmenis technologinei civilizacijai*.

BAIMĖS EURISTIKA

Technologinė civilizacija, suteikusi naujus modalumus žmogaus galiai, kelia grėsmę žmonijos egzistencijai. Pasak Jono, grėsmės galima išvengti tik tuo atveju, jeigu ji bus prognozuojama, o jos įveikimui bus įteisinti nauji etiniai principai, formuluojantys atsakomybes, susietas su naujomis galiomis. Veikalą *At-*

sakomybės principas Jonas pradeda sakiniumu: „Galutinai išvaduotas Prometėjas, kuriam mokslas suteikė nebūtų jėgų, o ekonomika – pašėlusį impulsą veiklai, reikalauja etikos, kuri grandinėmis geranoriškai pažabotų jo galią, kad ji netaptų žmogaus nelaimė“¹. Mitinis Prometėjo, kaip žmonių geradario, įvaizdis

Jonui tampa naujos etikos simboliu, o šiuolaikinės technologijos ir begalinė žmogaus galia gamtai – svarbiausiais civilizacijos moralinio nuosmukio rodikliais. Plėtodamas šias idėjas, Jonas teigia, jog „jokia tradicinė etika neišugdys mummyse *gėrio* ir *blogio* normų, kuriose būtų visiškai nauji galios modalumai ir jos galimi padariniai. „Kolektyvinės veiklos dirvonai, į kuriuos mes ateiname su naujomis technologijomis, tampa niekieno žeme naujai etinei teorijai“².

Jono etinėje teorijoje aktualizuojamas baimės motyvas. Jis siejamas su Biblija, kurioje išreikšta esminė Izraelio santykių su Dievu nuostata: „Dievas atėjo tik tam, kad jus išmėgintų ir kad sužadintų jums savo baimę, idant nenusidėtumėte“ (Iš 20, 20). Jonas kaip metodologinį principą į savo etinę koncepciją perkėlė Biblijos motyvą *baimė ir drebėjimas*, pavadindamas jį *baimės euristika*: „baimės euristika, aišku, nėra paskutinis žodis mūsų gėrio paieškoje, ji, vis dėlto, yra aukščiausio naudingumo pirmasis žodis, ir iš jos reikia paimti visa, ką ji geba duoti toje srityje, kurioje mums duota nedaug žodžių, esančių pačiais savimi“³. Traktuodamas baimę kaip etikos metodologinį principą Jonas praplečia egzistencinės baimės koncepciją, kurią gvildeno Sorenas Kierkegaardas ir Heideggeris.

Kierkegaardas, komentuodamas Biblijos siužetą apie Abraomą, tikėjimo paradokse išvelgia glūdinį vargą ir baimę: „didžiulis paradoksas yra tikėjimas, – paradoksas, galintis žudymą paversti šventu ir Dievui maloniu poelgiu, paradoksas gražinantis Abraomui Izaoką, o šito negali pajėgti joks mąstymas, nes tikėjimas prasideda būtent ten, kur mąstymas

liaujasi“⁴. Kierkegaardo teigimu, reikia išmokti su baimė suvokti šį Abraomo tikėjimo paradoksą, kuris yra Abraomo gyvenimo prasmė, ir tik tuo atveju „galėsime suprasti, jog mūsų laikais, kaip ir bet kuriais kitais laikais, didžiausia laimė – turėti tikėjimą“⁵.

Heideggerio filosofijoje pamatinė baimė (*Angst*) atveria Nieką, kuris *užgriūva čia-būtį*: „Be pirmapradės Nieko atverties nėra jokios būties sau ir jokios laisvės. <...>. Niekas įgalina esinio kaip tokio atvertį žmogiškajai čia-būčiai“⁶. Baimė atveria absoliučią, nepriklausomą ir ribotą *čia-būties* egzistenciją. Egzistencijos ribotumas, kurį Heideggeris apibrėžia kaip mirtį, konstituoja baimės pilnumą ir vientisumą. Heideggerio egzistencinės baimės samprata padeda žmogui suvokti savo laisvę, būti ir nebūtį. Pasak Juozo Girmiaus, „Tik pirmiškai niekėjančio nieko pagrindu žmogiškoji būtybė gali santykiuoti su empirine būtimi, kuria jis pats nėra ir kuria jis pats yra, t.y. būti būtybe, kurios būtis yra egzistencija“⁷.

Interpretuodamas Kierkegaardo ir Heideggerio idėjas, Jonas baimės fenomenui suteikia euristines funkcijas: „Mes nežinotumėm apie gyvenimo šventumą, jeigu nebūtų žmogžudysčių, Įsakymas gi *Nežudyk* šį šventumą padarė tikrovišku; neturėtumėme supratimo apie tai, kokia tiesos kaina, jei nebūtų melo; nei apie laisvę, jeigu nebūtų nelaisvės“⁸. Tai gi baimė gali perspėti žmoniją ir užkirsti kelią jos žūčiai.

Kylančių grėsmių pavojų ir žmonijos perspėjimą nuo jų Jonas sieja su hipotetiniu prognozavimu, kurį vadina *lyginamąja futurologija*. Šis mokslas, pasak Jono, remdamasis ekstrapoliacijos metodu, ti-

kras ir tikėtinas žinias turėtų susieti su idealaus etinio mokymo principais ir praktinėmis žiniomis, priklausančiomis

politikos sferai. Tokiu keliu einant, gali būti patvirtintos prognozės, ko ateityje reikėtų tikėtis ir ko vengti.

ATSAKOMYBĖS IMPERATYVAS

Atsakomybės principė Jonas pateikė naujos etikos paradigmą, kurios centrinė ašis – atsakomybės imperatyvas. Šiuo imperatyvu grindžiama etika tampa atsakinga už ateitį ir implikuoja kategorišią postulatą: *kad būtų žmonija*⁹. Tenka pastebėti, jog šis postulatą eksplikuoja privalomą žmonijos buvimą, todėl, pasak Jono, jis „yra pirmas, kadangi išimtinai kalbama apie žmogų“¹⁰. Vadinasi, nekyla jokios abejonės, jog atsakomybė tampa Jono naujos etikos pirmuoju principu. Postulavęs, teiginį, kad „Atsakomybės principas apskritai – etikos pradžia“¹¹, Jonas leidžia mums suprasti, kad esame atsakingi ne tik už būsimas kartas, bet ir už pačią *žmogaus idėją*, kuri reikalauja ją įkūnyti pasaulyje.

Šiuolaikinė civilizacija, pasak Jono, paženklinta technologiniu sindromu, atskleidžia *homo faber* viešpatavimą išoriniam objektui ir jo triumfą vidinei *homo sapiens* struktūrai. Tai reiškia, kad yra nugalėta žmogaus prigimtis, kad *gamintojo* įsikišimas į žmogaus prigimtį iškreipia žmogiškosios laisvės principą ir tuo pačiu moralė praranda universalumą bei autonomiškumą. Jonas pastebi, kad techninis progresas panaikino gamtos, kaip vertybės sampratą, iššaukė moralinį nihilizmą ir prisidėjo prie savotiško etinio *vakuumo*. Vadinasi, atsakomybės problema iškyla mokslininkui už jo pasiektų rezultatų taikymo praktikoje pasekmes, ypač tai aktualu šiuolaikiniame bioetikos

moksle. Jonas analizuoja mokslo ir moralės santykį, išskirdamas mokslininkų kolektyvinę atsakomybę, kuri turi tiek teigiamas, tiek neigiamas puses. Kolektyvinis mokslininkų apsisprendimas vykdyti ar sustabdyti eksperimentus, pvz., klonavimo klausimu, Jono teigimu, yra pirmasis žingsnis į bendražmogišką atsakomybę. Kitais žodžiais tariant, Jonas pripažįsta, kad tai yra *ontologinė idėja*, tačiau ji nėra atsakinga už savo objekto buvimą jo paties esme, „kaip su Dievo sąvoka elgiamasi tariamame ontologiniame įrodyme“¹². Pasak Jono, ontologinė atsakomybės samprata atskleidžia tai, jog buvimas turi būti saugojamas, o jeigu tokiam buvimui gresia pavojus, tai žmogui, kaip moraliniam subjektui, šio buvimo saugojimas tampa pareiga. Toks ontologinis imperatyvas, pagrįstas žmogaus idėja, įtvirtina draudimą sunaikinti žmoniją ir teigia jos egzistavimo būtinumą. Postulatą apie žmonijos ir žmogaus egzistavimą Jonas bando išvesti remdamasis būties principu, todėl iš naujo grįžta prie klausimo, „ar apskritai *turi* būti kažkas, o ne niekas“¹³. Šį klausimą Jonas priskiria filosofijos sričiai ir sieja su vertybės pažinimu. Pats faktas, kad vertybė priskiriama būčiai, pasak Jono, savaime suteikia būčiai pranašumą prieš nebūtį. Tuo tarpu gebėjimas turėti vertybę „yra vertybė ir ji pati iš savęs yra visų vertybių vertybė. <...> Tokiu būdu ne kokias nors vertybės, o dar tik galimybė turėti vertybę,

jau yra vertybė, kuri pretenduoja į būti ir atsako į klausimą, kodėl turi egzistuoti tai, kas tokią galimybę teikia¹⁴. Įvesdamas į etiką buvimo fenomeną, kuris savaime implikuoja atsakomybę ir būti, kuri jau pati iš savęs yra gėris ir vertybė, Jonas etikai suteikė ontologinį-aksiologinį pobūdį ir interpretavo būti, remdamasis jos imanentiniais tikslais. Tokiu būdu eksplikuojama būties vidujinė vertė lieka autonomiška nuo subjektyvios ir griaušančios žmogaus veiklos. Taip interpretuojama būtis yra iškeliamas kaip atsakomybės objektas, kuris priešpriešinamas žmogui. Vadinasi, Jonui atsakomybė yra ir objektyvi, ir transcendentinė, kadangi inicijuojama pačios būties.

Tenka pripažinti, kad daugelis filosofų atsakomybę traktavo ne kaip etikos principą, bet kaip vertybę ar santykį. Pasak Husserlio, „didžiausia ir galutinė atsakomybė pažinime atsiranda iš transcendentalinės nuostatos sielos ir valios galutinės konstitutyvinės veiklos atžvilgiu“¹⁵. Tuo tarpu Levinas atsakomybę suvokė „kaip atsakomybę už tai, kas nėra mano reikalas ir kas manęs net neliečia; arba už tą, kuris kaip tik mane liečia, prie kurio aš prieinu kaip prie veido“¹⁶. Jono Pauliaus II pastebėjimu, „Atsakomybė už intencionalų veikimo objektą, o pirmiausia atsakomybė už jo subjektą ir atlikėją rodo jos glaudų ryšį su savęs realizacija, su asmeninio aš autorealizacija kiekviename veiksmu“¹⁷.

Jonas pastebi, kad tradicinėje etikoje yra sprendžiami asmens santykiai su artimu, geros valios ir pasekmės kontekste aptariamas poelgio teisėtumas, akcentuojamas sąžiningumas ir nuodėmingumas gyvenamuoju laikotarpiu. Gilinantį ir politinės etikos problemas

(geras valdovas, geros valdymo formos ir teisingas bendrojo gėrio paskirstymas), siekiama pagrįsti ir įteisinti dorovinio elgesio normas valstybėje. Šiuolaikinėje situacijoje techninė ir mokslinė žmonijos galia verčia susimąstyti apie žmogaus tikrąją būti ir jo vienodą atsakomybę tiek už save patį, tiek už jį supantį pasaulį, todėl tradicinė etika, Jono nuomone, nepajėgia spręsti iškilusių problemų. Ryškiausias tokios etikos pavyzdys Jonui yra autonominė Kanto etika. Kantiškasis kategorinis imperatyvas, t.y. dorovės dėsnis, pasak Jono, veikia žmogui nesuprantamu būdu. Pats Kantas teigia, kad „iš tikrųjų nesuprantame besąlygiško moralinio imperatyvo praktinio būtinumo, bet juk suvokiame jo *nesuvokiamumą*, o tai yra viskas, ko iš tiesų galima reikalauti iš filosofijos, kuri principuose prieina net iki žmogaus proto ribų“¹⁸. Kanto moralinis imperatyvas yra nukreiptas į atskirą žmogų ir, Jono žodžiais tariant, „tapo mano asmeninio pasirinkimo vertinimo kriterijumi“¹⁹, todėl šis imperatyvas nepaaiškina žmogaus ryšio su supančiu pasauliu. Taigi, pasak Jono, Kanto kategorinis imperatyvas „nėra objektyvios atsakomybės principas, bet tik subjektyvus mano apsisprendimas“²⁰.

Jono naujai konstruojamas atsakomybės principas siejamas „su žmogaus veiklos nukreipimu į ateitį“²¹ ir atskleidžia jo santykį su mokslu, technika ir gamta. Etikos objektu tampa ne tik žmogus, bet ir gamta. Gamtos išsaugojimas, kaip pastebi Jonas, tampa pareiga, visų pirma, dėl jos pačios. Ekologinės katastrofos akivaizdoje šiuolaikinis žmogus tampa ne tik civilizacijos (kartu ir gamtos) tęsėjas, bet ir potencialus jos naikintojas, todėl, pasak Jono, reikia kalbėti ne apie

pažangos ir tobulo technologijų panaudojimo etiką, bet apie saugumo, taupumo ir saugojimo etiką.

Natūralios būties, kaip savaiminio gėrio ir vertybės apskritai, išsaugojimas

šiandieninį žmogų įpareigoja, kad jis laisva valia turi prisiimti tokius sprendimus, kurie apribotų jo gebėjimą viešpatuoti gamtai, nes priešingu atveju, pasak Jono, būčiai *bus pasakyta ne*.

ATSAKOMYBĖS DIFERENCIACIJOS

Remdamasis metafizinės etikos paradigma, Jonas aptaria atsakomybės fenomeną, kuris betarpiškai siejamas su klausimu, *koks turėtų būti žmogaus elgesys*. Šio klausimo formulavimu Jonas nuo ontologinės moralinės subjekto idėjos pereina prie moralinės pareigos – išlaikyti subjekto žmogiškąjį buvimą. Jonas teigia, kad anksčiau niekada taip aštriai nebuvo iškilęs žmonijos ir pasaulio išlikimo klausimas, todėl atsakomybė už būtį implikuoja žmogui naujus atsakomybės aspektus.

Pirmuoju aspektu Jonas aptaria atsakomybę už nusikalstamas veikas. Šios atsakomybės sąlygos yra kauzalinė jėga, bausmės idėja ir veikos kokybė. Kauzalinės jėgos pavyzdį jis iliustruoja blogu kalvio pameistrio darbu. Pameistrys, kaustydamas žirgą, į vieną pasagą neįkalė vinies, todėl raitelis pralaimėjo mūšį. Raitelis teisėtai gali pareikšti kaltinimą kalviui, kuris yra atsakingas už savo pameistrio darbą. Moralinė kaltė šiuo atveju gali būti suformuluota kaip įprastas kasdieninis aplaidumas. Šis pavyzdys rodo, kad atsakomybė už blogai atliktą darbą lieka be kaltės. Apibendrinamas pateiktą pavyzdį, Jonas teigia, kad „kaltinamos veikos principas vis dar išlieka tokioje padėtyje, kai viršininkas savo asmeniu apjungia kauzalumą pavaldiniams“²².

Analizuodamas bausmės idėją, Jonas tvirtina, kad ji yra persipynusi su veikos kokybe. Nuosprendis *kaltas* nėra tas pats, kaip tvirtinimas, kad *Petras privalo Povilui atlyginti už padarytą žalą*. Jeigu kalbama apie nusikaltimą, tai dažniausiai skiriama bausmė už pačią nusikalstamą veiką, bet ne už jos pasekmės. Objektiviam bausmės nustatymui reikalinga išanalizuoti nusikalstamos veikos komponentus: ketinimus, išankstinį planavimą, motyvus, teisėjo kaltinimą, kokio pobūdžio buvo ta veika ir kt. Jeigu numatytas nusikaltimas dėl išankstinio jo atskleidimo buvo neįvykdytas, jis vis dėlto lieka nusikaltimu, už kurį turi būti baudžiama. Šiuo atveju Jonui bausmė tarnauja ne nuostolių atlyginimui, bet moralinės tvarkos atstatymui, o sprendimas dėl atsakomybės siejamas ne su kauzalinė jėga, o su veikos kokybe.

Atsakomybės antrąjį aspektą Jonas sieja su priedermės vykdymu ir apibrėžia jį kaip *pareigą iš jėgos*. Tai visiškai kita atsakomybės samprata, kurią Jonas sieja su pareigos vykdymu, atsiskleidžiančiu subjekto veikloje jo veiksmis ir poelgiais. Subjektas savo veiksmis ir poelgiais, vykdydamas pareigą, tampa objektyviai atsakingas už jam patikėtą užduotį: „toku būdu pirmiausia aš jaučiu save atsakingu ne už savo elgesį ir jo pasekmes, bet už dalyką, kuris mano

veiksmams kelia reikalavimus²³. Šiuo atveju atsakomybė, pasak Jono, siejama su objekto būtimi, bet subjekto atsakomybės jausmą kontroliuoja *sąžinės jėga*. Tokiu būdu atsakomybė tampa objektyviai subjektyvia.

Trečiasis atsakomybės aspektas atskleidžiamas teiginiu *veikti be atsakomybės*. Šis aspektą Jonas iliustruoja keliais žmonių poelgiais. Vienas iš jų, tai nutrūktgalvis vairuotojas, kuris lengvabūdiškai vertindamas save, neatsakingai prisirišęs atsakomybę už keleivius. Toks neatsakingumas yra kaltė, nors kelionė ir baigėsi gerai.

Ketvirtasis aspektas – atsakomybė be abipusio ryšio. Šis aspektas yra susijęs su tam tikrų žmonių grupių ar bendruomenių veikla, kurioje visi bendruomenės nariai yra atsakingi tik už veiklos rezultata, tačiau neatsakingi vienas už kitą.

Penktuoju aspektu Jonas aptaria prigimtą ir sutartinę atsakomybę. Prigimtą atsakomybę jis grindžia tėvyste, kuri „yra nepriklausoma nuo jokio iš-

ankstinio susitarimo, nepakeičiama ir nenutraukiama; ir dar ji globali²⁴, o sutartinė – yra *dirbtinė*, sąlyginė, situacinė.

Šeštasis aspektas apibūdina savarankiškai pasirinktą politiko atsakomybę. Ši atsakomybė siejama su garbės troškimo motyvu ir formuojasi tik pretendentui po rinkimų tapus politiku. Politikas, kaip „tikrasis valstybės veikėjas išvelgs savo garbę (kuri, galimas daiktas, jam ir terūpi) būtent tame, kad apie jį bus ko gero pasakyta, kad jis veikė naudai tų, virš kurių jis turėjo valdžią, – t.y. *dėl* ko jis ją turėjo. Tai, kas *virš*, tampa *dėl* ir išreiškia atsakomybės esmę²⁵.

Paskutiniu aspektu Jonas atskleidžia politiko ir tėvų atsakomybės kontrastus. Jis pabrėžia, kad nors šios atsakomybės ir yra priešinguose poliuse, tačiau jos turi daug bendro ir geriausiai mums atskleidžia pačią atsakomybės savastį. Bendrieji politinės ir tėvystės atsakomybės bruožai, kaip globalumas, nenutrūkstamumas ir orientacija į ateitį, tampa atsakomybės už ateitį prototipu.

UŽSKLANDA

Jono konstruojama atsakomybės etika yra daugiabriaunis derinys, jungiantis filosofinius, teologinius, mokslinius ir metafizinius aspektus. Šios naujosios etikos pagrindinis motyvas yra egzistencinis ir apibrėžiamas *ontii-*

niu principu – *žmonija turi būti*. Jono užsibrėžta kilni misija – išvesti atsakomybę iš būties – naujai interpretavo etiką, kuri iš mokslo apie dorovę tapo žmogaus gyvenimą į ateitį integruojančiu komponentu.

Literatūra ir nuorodos

¹ Hans Jonas. *Le principe responsabilité*. Traduit de l'allemand par J. Greisch. – Paris: Flammarion, 1995, [7] p. 15.

² Ten pat, p. 15–16.

³ Ten pat, [64] p. 67.

⁴ Soren Kierkegaard. *Baimė ir drebėjimas*. Iš danų k. vertė J. Adomėnienė. – Vilnius: Aidai, 1995, p. 109–110.

- ⁵ Ten pat, p. 108.
- ⁶ Martynas Heidegeris. *Kas yra metafizika?* Iš vokiečių k. vertė A. Šliogeris. // Martynas Heidegeris. *Rinktiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1992, p. 121–122.
- ⁷ Juozas Girnius. *Heideggerio egzistencialinės filosofijos pagrindai*. – Kaunas: VDU leidykla, 2002, p. 80–81.
- ⁸ Hans Jonas. *Le principe responsabilité*, [63] p. 65–66.
- ⁹ Žr. Hans Jonas. *Le principe responsabilité*, [91] p. 94.
- ¹⁰ Ten pat.
- ¹¹ Ten pat, [83] p. 86.
- ¹² Ten pat, [91] p. 95.
- ¹³ Ten pat, [96] p. 99.
- ¹⁴ Ten pat, [100] p. 104.
- ¹⁵ Edmundas Huserlis. *Meditacija apie absoliučiai atsakingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo idėją*. Iš vokiečių k. vertė T. Sodeika. // *Gėrio kontūrai*. Sud. B. Kuzmickas. – Vilnius: Mintis, 1989, p. 175–176.
- ¹⁶ Emmanuel Lévinas. *Etika ir begalybė*. Iš prancūzų k. vertė A. Sverdiolas. – Vilnius: Baltos lankos, 1994, p. 98.
- ¹⁷ Karol Wojtyła. *Asmuo ir veiksmai*. Iš lenkų k. vertė R. Plečkaitis. – Vilnius: Aidai, 1997, p. 221.
- ¹⁸ Imanuelis Kantas. *Dorovės metafizikos pagrindai*. – Vilnius: Mintis, 1980, p. 108.
- ¹⁹ Hans Jonas. *Le principe responsabilité*, [37] p. 41.
- ²⁰ Ten pat.
- ²¹ Ten pat.
- ²² Ten pat, [172] p. 179–180.
- ²³ Ten pat, [174] p. 182.
- ²⁴ Ten pat, [178], p. 186.
- ²⁵ Ten pat, [181] p. 189.